

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja

Tämä on alkuperäisen julkaisun rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original publication. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Happo, I. & Perunka, S. 2023. Osaamisperustainen opetussuunnitelma kuvaa vaadittavan osaamisen ja arvioinnin täsmällisesti – mitä se edellyttää opetussuunnitelmatyöltä korkeakoulussa? Oamk Journal 144/2023.

<http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe20231020140811>

Osaamisperustainen opetussuunnitelma kuvaa vaadittavan osaamisen ja arvioinnin täsmällisesti – mitä se edellyttää opetussuunnitelmatyöltä korkeakoulussa?

13.11.2023 - Haplo Iiris, Perunka Sirpa

Opetussuunnitelman ensisijainen tehtävä on kuvata vaadittava osaaminen ja sen arviointi täsmällisesti. Opettajan, työelämän ja opiskelijan on ymmärrettävä kirjoitettu opetussuunnitelma samalla tavalla. Osaamisperustaisessa opetussuunnitelmassa korkeakoulussa on olennaista, että opiskelija itse tunnistaa, hankkii ja osoittaa osaamisensa hänelle sopivalla tavalla. Tämän mahdollistavat selkeät osaamistavoitteet ja tarkasti kuvatut arviointikriteerit.

Entinen kollegamme **Kaisa Kiiveri** [1] teki parikymmentä vuotta sitten väitöskirjan lukutaidon oppimisesta koulussa. Erilaisia menetelmiä oli tuolloin käytössä lukuisia. Väitöstilaisuudessa vastaväittäjä kysyi, mikä väittelijän käsitys oli siitä, mikä on paras menetelmä opettaa lukemaan. Väittelijä vastasi: ”Se on se menetelmä, jonka opettaja itse parhaiten osaa.”

Korkeakoulujen opetussuunnitelmatyössä pätee pitkälle sama totuus. Korkeakouluilla on autonomia suunnitella ja toteuttaa opetussuunnitelma itsenäisesti, joten rakenteeltaan ja sisällöltään erilaisia opetussuunnitelmia löytyy lukuisia. Paras opetussuunnitelma on jokaiselle opettajalle se, jonka suunnittelussa ja toteuttamisessa hän on ollut osallisena ja johon hän on saanut vaikuttaa. Sen hän parhaiten osaa.

Opetussuunnitelman laatimisen teoreettisia perusteita ja laatimisen ohjeita on julkaistu sekä kansallisesti että kansainvälisesti [2] [3]. Erilaiset ihmiskäsitykset, oppimiskäsitykset sekä tiedonkäsitykset ovat ohjanneet niiden laatimista eri aikakausina [4] [5] [6].

Korkeakoulujen opetussuunnitelmissa ja niiden toteutuksessa erityisesti osaamisperustaisuus on vahvistunut viime vuosina [7] [3].

Tarkastelemme tässä artikkelissa osaamisperustaista opetussuunnitelmaa, sen muotoa ja sisältöä. Osaamisperustaisuus korkeakouluissa todentuu opetuksen, ohjauksen ja arvioinnin käytänteissä, joihin opetussuunnitelma tarjoaa mahdollisuudet ja luo reunaehdot [3]. Tarkastelumme kohteena ovat erityisesti osaamistavoitteet ja arviointikriteerit osaamisperustaisessa opetussuunnitelmassa.

Osaamisperustainen opetussuunnitelma

Koulutuksen perustehtävä on osaamisen kartuttaminen, ja näin ollen koulutus on aina osaamisperustaista. Osaamisperustaisuus käsitetään kuitenkin monella eri tavalla, ja nämä erilaiset käsitykset tulevat näkyviksi sekä opetussuunnitelmissa että koulutuksen toteutuksissa. Parhaimmillaan osaamisperustainen opetussuunnitelma laaditaan yhteisöllisesti koulutuksen toimijoiden ja verkostojen kanssa.

Pelkistään voidaan todeta, että osaamisperustaisessa koulutuksessa on kolme keskeistä periaatetta:

- opetussuunnitelmassa on tarkasti kuvatut *osaamistavoitteet* ja *arviointikriteerit*,
- opetussuunnitelmassa vaadittu *osaaminen pitää hankkia tai olla hankittuna* ja
- hankittu *osaaminen pitää osoittaa* arvioijalle opetussuunnitelman osaamistavoitteiden ja arviointikriteerien mukaisesti.

Korkeakouluilla on vapaus valita opetussuunnitelman muoto ja rakenne sekä kirjata osaamistavoitteet ja arviointikriteerit haluamallaan tavalla. Jokainen korkeakoulu myös päättää, mitä tai miten opetussuunnitelma ilmentää koulutuksen vaatimuksia ja toteutusta. Korkeakoulujen osaamisperustaiset opetussuunnitelmat voivat poiketa suurestikin muodoltaan ja sisällöltään.

Yhteistä näille kaikille opetussuunnitelmille tulisi kuitenkin olla se, että opiskelija voi ymmärtää, mitä osaamista häneltä odotetaan. Näin opiskelijalle mahdollistuu tunnistaa olemassa olevaa osaamistaan, hankkia puuttuva osaaminen ja dokumentoida osaaminen arvioitavaksi. Tämä asettaa opetussuunnitelmalle tarkkuuden vaatimuksen. Vaadittava osaaminen ja arviointikriteerit tulee kuvata kattavasti, tarkasti ja ymmärrettävästi.

Mitä osaamistavoite kuvaa?

Osaamistavoitteiden ja arviointikriteereiden suhdetta määritellään seuraavasti: osaamistavoite kuvaa, mitä pitää osata, ja arviointikriteeri kuvaa, miten pitää osata [8]. Opetushallituksen ohjeiden mukaan opiskelijalta edellytettävä osaaminen tulisi kuvata riittävän tarkasti ja realistisesti [9]. Vaikka laatimisen ohjeet vaikuttavat yksiselitteisiltä, ne jättävät opetussuunnitelman laatijoille kuitenkin erilaisia vaihtoehtoja, miten osaamistavoitteet ja arviointikriteerit laaditaan.

Korkeakoulutuksen opetussuunnitelmissa osaamistavoite kuvaa, mitä opiskelijan tulee osata opintojakson tai -kokonaisuuden päätyttyä. Osaamisen vaatimukset ilmentävät opiskelijan toimintaa eli tietoja taitoja ja asenteita, ja sen vuoksi osaamistavoitteeseen tulee sisältyä osaamista vastaava aktiivinen verbi. Opintojen vaativuudesta ja luonteesta riippuen verbi kuvaa joko *tietämistä* (esimerkiksi tunnistaa, tietää, ymmärtää, analysoi), *toimintaa* (esimerkiksi suunnittelee, rakentaa, valmistaa, ohjaa) tai *asennetta* (esimerkiksi tiedostaa ja toimii vaaditulla tavalla).

Mitä arviointikriteeri kuvaa?

Osaamistavoitteiden saavuttamista arvioidaan arviointikriteereiden perusteella. Arviointikriteeri kuvaa osaamisen laatua ja syvyyttä ja ilmaisee, miten osaamistavoitteessa vaadittu osaaminen tulee hallita. Se voi myös tarjota tietoa siitä, miten oman osaamisensa voi osoittaa ja tehdä näkyväksi niin, että se voidaan tunnistaa ja tunnustaa.

Osaamisperustaisessa opetussuunnitelmassa arviointikriteerit voivat siten ohjata ja täsmentää, millainen toiminta tekee osaamisen näkyväksi. Tällaista arviointikriteerissä kuvattua toimintaa voi esimerkiksi *tiedolliseen* osaamistavoitteeseen liittyen olla pohtiminen, tarkastelu, analysointi, vertailu, reflektointi ja niin edelleen.

Taidollisen osaamisen arviointikriteeri täsmentää osaamistavoitteen verbiä kuvaamalla, miten jokin teko tai toiminta pitää tulla näkyväksi. Se esimerkiksi täsmentää, millainen suunnitelma pitää tehdä, miten tulee ohjata tai millainen esine pitää valmistaa.

Arviointikriteeri täsmentää osaamistavoitetta ja näin ohjaa opiskelijaa oivaltamaan, miten hänen tulee tehdä oma osaamisensa näkyväksi.

Erilaiset taksonomiat voivat toimia erinomaisena apuvälineenä osaamisperustaisen opetussuunnitelman laadinnassa. Tiedollisen osaamisen arviointikriteerien käytössä voi hyödyntää erilaisia kriteeristöjä ja taksonomioita. Yksi tällainen taksonomia on Benjamin Samuel Bloomin luokittelu, jonka aktiiviset verbit kuvaavat ajattelun ja tiedollisen toiminnan tasoa [10]. Bloomin taksonomiaa käytetäänkin usein tiedollisen osaamisen arviointikriteereissä. Taksonomiaa on edelleen kehitetty koskemaan kognitiivisen osaamisen lisäksi myös affektiivista ja psykomotorista osaamista [11]. Osaamisen kuvauksissa ja arviointikriteereissä osaamista kuvaavien verbien on kuitenkin hyvä ilmentää kunkin alan tiedollista ja taidollista osaamista. On huomioitava, että osaamisen kuvaus ja arviointikriteerit ovat usein myös kontekstisidonnaisia. Bloomin taksonomia [11] on yleistaksonomia oppimisen ja osaamisen syvällisyydestä. Sen vuoksi luokittelun soveltaminen sellaisenaan kaikkien alojen opetussuunnitelmiin ei kuvaa osaamista riittävän täsmällisesti. Korkeakouluissa onkin käytössä erilaisia alakohtaisia ja korkeakoulukohtaisia luokitteluja. Esimerkiksi Oulun ammattikorkeakoulussa on kehitetty kaikille tutkinto-ohjelmille tarkoitettu osaamisen arviointikehikko [12] ja Oulun ammatillisessa opettajankoulutuksessa arvioinnin käsitekolmio [13] [14].

Opetussuunnitelmaan kirjatut reunaehdot

Jotta osaamisperustainen koulutus voi aidosti toteutua, opetussuunnitelmaan tulee kirjata osaamistavoitteet ja arviointikriteerit niin selkeästi, että sekä opettajat että opiskelijat ymmärtävät samalla tavalla, mitä opiskelijan pitää osata ja miten osaamisen voi osoittaa. Opetussuunnitelmassa voidaan kuvata myös muita reunaehtoja, kuten aikatauluja ja osaamisen osoittamisen tapoja, jos ne ovat osaamisen kehittymisen tai meneillään olevan koulutuksen ja tutkinnon näkökulmasta relevantteja. Keskeistä kuitenkin on osaamisen ja sen näkyväksi tekemisen kuvaus riittävällä tarkkuudella.

Osaamisperustaisuuden näkökulmasta tarpeettomia reunaehtoja opetussuunnitelmassa voivat olla esimerkiksi osaamisen hankkimiseen käytettävän ajan kirjaaminen tai opetuksessa läsnäolon pakollisuus. Nämä ovat tarkoituksenmukaisia vaatimuksia vain silloin, jos ne ovat osaamisen kehittymisen näkökulmasta välttämättömiä.

Opetussuunnitelmaa laadittaessa on hyvä pohtia siihen kirjattavia reunaehtoja kriittisesti esimerkiksi seuraavien kysymyksien avulla:

- mahdollistaako opetussuunnitelma yksilöllisen tavan opiskella ja oppia?

- mahdollistaako opetussuunnitelma opintojen etenemisen henkilökohtaisen opintosuunnitelman mukaisesti?
- ehkäiseekö jokin reunaehdoista edellä mainittujen toteutumisen?

Oppiminen on aina yksilöllinen prosessi ja tapahtuu jokaisella opiskelijalla omalla tavalla. Sen vuoksi ei voida asettaa yhtä ainoaa, kaikille opiskelijoille määritettyä osaamisen hankkimisen aikamäärää. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Osaamisperustaisen opetussuunnitelman ulottuvuudet ja reunaehdot [15].

Kysymyksiä pohdittavaksi

Osaamisperustaisen koulutuksen opetussuunnitelma voi rakentua monella tavalla. Kaikille kirjoitetuille opetussuunnitelmille yhteinen vaatimus kuitenkin on, että osaamistavoitteet ja arviointikriteerit on kuvattu kattavasti, tarkasti ja ymmärrettävästi opettajan, opiskelijan ja työelämän näkökulmasta. Tällöin opintojakson aikana opetettava ja opiskeltava sisältö määrittyy ja on nähtävissä osaamistavoitteista ja se tarkentuu arviointikriteereissä.

Opetussuunnitelman sanamuoto ei vielä itsessään takaa osaamisperustaista toteutusta, mutta se voi ohjata sekä opettajia että opiskelijoita toimimaan osaamisperustaisesti. Opetussuunnitelmaa tarkasteltaessa on hyvä pohtia, miten opetussuunnitelman kirjaukset ja periaatteet tukevat osaamisperustaisuutta. Seuraavia kriittisiä kysymyksiä voi pohtia opetussuunnitelman laatimisessa:

- Onko opetussuunnitelmassa sellaisia 'tarpeettomia' reunaehtoja, jotka estävät opiskelijan henkilökohtaisen etenemisen? Tällaisia ovat esimerkiksi pakollinen osallistuminen luennoille, vaikka vaadittava osaaminen olisi jo hankittu.
- Onko osaamistavoitteissa ja arviointikriteereissä kuvattu osaaminen mahdollista osoittaa heti, kun se on saavutettu? Esteenä voi olla esimerkiksi käytäntö, että osaamisen arviointi on mahdollista vasta tietyinä lukukautena kyseisen opintojakson alkaessa.
- Mahdollistaako opetussuunnitelma erilaiset osaamisen hankkimisen tavat? Valinnan vapautta rajoittaa, jos opetussuunnitelmaan kirjattu toteutus ei tarjoa erilaisia tapoja opiskella ja hankkia vaadittava osaaminen.
- Mahdollistaako opetussuunnitelma erilaiset ja tarkoituksenmukaiset osaamisen osoittamisen tavat? Valinnan vapautta rajoittaa, jos opetussuunnitelmaan kirjattu toteutus ja osaamisen osoittamisen tavat on määritelty etukäteen sellaisella ajatuksella, että kaikkien on kuljettava opintopolku samalla tavalla.

Opiskelijat suunnittelevat omia opintojaan ja niiden toteuttamista heille sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla [16]. Osaamisperustaisen opetussuunnitelman on mahdollisuus tukea tätä henkilökohtaisen opintopolun suunnittelua. Sen toteutumiseen tarvitaan opiskelijan lisäksi opettajia, jotka tekevät tämän mahdolliseksi. Jokaisen opettajan on hyvä olla mukana opetussuunnitelman kehittämisessä, jotta siitä tulee asiakirja, johon hän voi sitoutua ja jonka hän osaa toteuttaa osaamisperustaisesti.

Iiris Hoppo

yliopettaja

Ammatillinen opettajankoulutus

Oulun ammattikorkeakoulu

Sirpa Perunka

lehtori

Ammatillinen opettajankoulutus

Oulun ammattikorkeakoulu

Lähteet

[1] Kiiveri, K. 2006. Matkalla lukutaitoon: kaksi kuvausta lukutaidon oppimisesta koulussa. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Hakupäivä 5.10.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111131031>

[2] Karjalainen, A. (toim.) 2018. Osaamisen opettaja. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 56. Hakupäivä 20.9.2023. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-597-160-9>

[3] Mulder, M. & Winterton, J. 2017. Introduction. Teoksessa M. Mulder (Ed.) Competence-Based Vocational and Professional Education. Bridging the Worlds of Work and Education. Cham, Switzerland: Springer, 1–43. Hakupäivä 20.9.2023. <https://www.mmulder.nl/wp-content/uploads/2018/05/2017-Mulder-and-Winterton-Competence-Book-Chapter-1.pdf>

[4] Auvinen, P., Hirvonen, K., Dal Maso, R., Kallberg, K. & Putkuri, P. 2007. Opetussuunnitelma ammattikorkeakoulussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. B, Selosteita ja opetusmateriaalia 9. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 20.9.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-604-065-6>

[5] Annala, J., Lindén, J. & Mäkinen, M. 2019. Opetussuunnitelma-ajattelu ja -käsitkset korkeakoulututkimuksessa. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (toim.) Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia. Tampere: Tampere University Press, 411–438. Hakupäivä 20.9.2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-008-3>

[6] Patrikainen, R. 1999. Opettajuuden laatu: ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys opettajan pedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa. Jyväskylä: PS-kustannus.

[7] Huusko, M., Moitus, S., Mustonen, K., Nordblad, M. & Väätäinen, H. 2022. LAATUA KEHITTÄMÄSSÄ – Yhteenveto korkeakoulujen kolmannen kierroksen auditoinneista vuosina 2018–2022. Tiivistelmät 14:2022, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Hakupäivä 20.9.2023. <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/laatua-kehittamassa-yhteenveto-kehoakoulujen-kolmannen-kierroksen-auditoinneista-vuosina-2018-2022>

[8] Baume, D. 2009. Writing and using good learning outcomes. Leeds Metropolitan University. Leeds Met Press. Hakupäivä 20.9.2023.

https://eprints.leedsbeckett.ac.uk/id/eprint/2837/1/Learning_Outcomes.pdf

[9] Opetushallitus. 2023. Usein kysyttyä. Hakupäivä 20.9.2023. <https://www.oph.fi/fi/useinkysytty/mita-arvioinnin-kriteerit-ovat-ja-miten-ne-tulisi-laatia>

[10] Krathwohl, D. R. 2002. A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview. Theory Into Practice 41 (4), 212–218. Hakupäivä 20.9.2023.

https://doi.org/10.1207/s15430421tip4104_2

[11] Forehand, M. 2005. Bloom's taxonomy: Original and revised. In M. Orey (Ed.) Emerging perspectives on learning, teaching, and technology. Hakupäivä 20.9.2023.

<https://www.d41.org/cms/lib/il01904672/centricity/domain/422/bloomstaxonomy.pdf>

[12] Oulun ammattikorkeakoulu. 2023. Osaamisen arviointi. Opinto-opas. Hakupäivä 22.9.2023. <https://www.oamk.fi/opinto-opas/opiskelu-oamkissa/osaamisen-arviointi#Arviointikehikot>

[13] Happo, I., Karjalainen, A. & Perunka, S. 2018. Osaamisen pyramidi opiskelijan henkilökohtaisen opintopolun toteutumisen tukena ammatillisessa opettajankoulutuksessa. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 38. Hakupäivä 22.9.2023. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018060525272>

[14] Oulun ammattikorkeakoulu. Arvioinnin käsittekolmio. Ammatillinen opettajankoulutus.

Hakupäivä 22.9.2023. https://www.oamk.fi/opinto-opas/application/files/7216/5389/6138/Arvioinnin_kasittekolmio_Oamk_Amok OPS2.0_2.pdf

[15] Perunka, S. & Happo, I. 2018. Osallistava pedagogiikka jakaa vallan ja vastuun. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 12. Hakupäivä 22.9.2023. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201801101177>

[16] Happo, I. & Perunka, S. 2019. Sanoista tekoihin – Osaamispuheesta opiskelijan henkilökohtaisen osaamisen kehittämisen käytänteisiin Oulun ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Teoksessa H. Alaniska (toim.) Pohjoista laatua. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 85. Hakupäivä 22.9.2023.

<http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2019112243744>

METATIEDOT

Tyyppi: Artikkel

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 144/2023

Julkaisuvuosi: 2023

Tekijätiedot: Happo Iiris, Perunka Sirpa

Oikeudet: [CC BY-SA 4.0](#)

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe20231020140811>

Tiivistelmä: Artikkel tarkastelee korkeakoulun osaamisperustaisen opetussuunnitelman osaamistavoitteita ja arviointikriteerejä. Niiden pitää kuvata vaadittavaa osaamista niin selkeästi, että opettaja, opiskelija ja työelämä ymmärtävät ne samalla tavalla. Jotta osaamisperustaisuus voi toteutua koulutuksessa, niin toteutuksen reunaehdot, esimerkiksi opetussuunnitelmaan kirjattuja aikaa ja paikkaan sidottuja toteutusmuotoja sekä suoritusmuotojen tarkoituksenmukaisuutta pitää tarkastella kriittisesti. Näin opetussuunnitelma mahdollistaa yksilöllisen ja tarvittaessa myös nopean edistymisen opinnoissa.